

5. Zeer, E.F. (2005). Psychology of professions: Manual. Issue 3, revised and supplemented. Moscow: Academic Project, Fund "Mir" [in Russian].
6. Kukharchuk, A.M., Lyakh, V.V., & Shirokova, A.B. (2006). Person and his profession. Minsk: Sovrem. slovo [in Russian].
7. Kostenko, N.V., & Ossovskiy, V.L. (1986). Values of professional activity. Kyiv [in Russian].
8. National Classifier of Ukraine (Classifier of the professions DK 003:2010, approved by Order Derzhspozhyvstandartu of Ukraine from 28.07.2010 № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> [in Ukrainian].
9. National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021. Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> [in Ukrainian].
10. About education. Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
11. Sabatovs'ka, I.S. (2011). Professional personality culture: structure and measurement criteria. VI The Sixth International Scientific and Practical Conference «Special project: research analysis». URL: http://www.confcontact.com/20110531/so_sabat.htm [in Ukrainian].
12. Sabatovskaya, I.S. (2002). The problem of professional culture in modern domestic sociological literature. Scientific notes of Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy". Vol. 9, pp. 206–214 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 16.07.2019 р.

УДК 81-116
DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2019.191764>

Остапенко Олександр Іванович
доктор юридичних наук, професор
Національний університет
«Львівська політехніка»
ORCID 0000-0002-0042-6509

Жовнірчик Ярослав Федорович
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного управління
та адміністрування
Національний авіаційний університет
ORCID 0000-0002-1378-9923
ya.zhovnirchuk@ukr.net

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Мета статті. Розкрити роль української мови як елемента правової культури державного службовця, визначити її місце в правосвідомості державного службовця. **Методологія** дослідження базується на методах аналізу та синтезу, а також використовується міждисциплінарний підхід поєднання культури, права, державної служби, державного управління та інших гуманітарних наук. **Наукова новизна** полягає у висвітленні актуальних проблемних питань щодо критичного переосмислення української мови як елемента правової культури державного службовця. Необхідності докорінного реформування правової реальності щодо використання української мови у державному управлінні та у сучасному просторі України взагалі. Тому, теоретична розробка засад правового розвитку та функціонування української мови, як елемента правової культури державного службовця, вимагає всебічного аналізу як національної правової культури, правових традицій, національного менталітету та правосвідомості українського народу, так і світової суспільноправової думки. **Висновки.** В процесі аналізу зазначеної теми, автори прийшли до висновку, що українська мова є важливим елементом правової культури державного службовця, спосіб духовно-практичної діяльності й відносин спілкування, які відображають головні правові, культурні та духовні цінності, формують правові погляди, знання та навички участі громадян у суспільно-правовому житті України. Авторитет Законів та їх виконання державними службовцями, під здійснення ними владних повноважень, впливає та формує правову культуру, правову свідомість та відповідні правові погляди у населення.

Ключові слова: українська мова, культура, правова культура, правова свідомість, правова держава, державний службовець.

Остапенко Алексей Иванович, доктор юридических наук, профессор, Национальный университет «Львовская политехника»; Жовнірчик Ярослав Фёдорович, доктор наук по государственному управлению, доцент, Национальный авиационный университет

Украинский язык как элемент правовой культуры государственных служащих

Целью статьи. Раскрыть роль украинского языка как элемента правовой культуры государственного служащего, определить его место в правосознании государственного служащего. **Методология** исследования базируется на методах анализа и синтеза, а также используется междисциплинарный подход сочетание культуры, права, государственной службы, государственного управления и других гуманитарных наук. **Научная новизна** заключается в освещении актуальных проблемных вопросов критического переосмысления украинского языка как элемента правовой культуры государственного служащего. Необходимости коренного реформирования правовой реальности относительно использования украинского языка в государственном управлении и в современном пространстве Украины вообще. Поэтому, теоретическая разработка основ правового развития и функционирования украинского языка, как элемента правовой культуры государственного служащего, требует всестороннего анализа как национальной правовой культуры, правовых традиций, национального менталитета и правосознания украинского народа, так и мировой общеправовой мысли. **Выводы.** В процессе анализа данной темы, авторы пришли к выводу, что украинский язык является важным элементом правовой культуры государственного служащего, способ духовно-практической деятельности и отношений общения, которые отражают главные правовые, культурные и духовные ценности, формируют правовые взгляды, знания и навыки участия граждан в общественно-правовой жизни Украины. Поскольку общественное мнение зависит от авторитета законов и выполнения их государственным служащим, во время выполнения ними профессиональной деятельности, оказывает влияние и формирует правовое сознание и соответствующие правовые взгляды у

населения. Авторитет законов и их исполнения государственными служащими, в осуществлении ими властных полномочий, влияет и формирует правовую культуру, правовое сознание и соответствующие правовые взгляды у населения.

Ключевые слова: украинский язык, культура, правовая культура, правовое сознание, правовое государство, государственный служащий.

Ostapenko Oleksij, Doctor of Science of Law, Professor, Lviv Polytechnic National University; Zhovnirchik Yaroslav, Doctor of Public Administration, Associate Professor, National Aviation University

Ukrainian language as an element of the legal culture of civil servants

The purpose of the article. To reveal the role of the Ukrainian language as an element of the legal culture of a civil servant, to determine her place in the legal sense of a civil servant. **The methodology** of the research is based on the methods of analysis and synthesis, and also the interdisciplinary approach combining culture, law, public service, public administration, and other humanities is used. **The scientific novelty** is to highlight the urgent issues of critical rethinking of the Ukrainian language as an element of the legal culture of a civil servant, the need for radical reform of the legal reality regarding the use of the Ukrainian language in public administration and in the modern space of Ukraine in general. Therefore, the theoretical elaboration of the foundations of legal development and functioning of the Ukrainian language as an element of the legal culture of a civil servant requires a comprehensive analysis of both the national legal culture, legal traditions, national mentality and legal consciousness of the Ukrainian people and the world public law thought. **Conclusions.** In the analysis of this topic, the authors came to the conclusion that the Ukrainian language is an important element of the legal culture of a civil servant, a way of spiritual and practical activity and communication relations that reflect the main legal, cultural and spiritual values, form legal opinions, knowledge and skills of citizen participation in the social and legal life of Ukraine. The authority of the Laws and their implementation by civil servants, under the exercise of their powers, influences and shapes the legal culture, legal consciousness and relevant legal views of the population.

Key words: Ukrainian language, culture, legal culture, legal consciousness, law state, civil servant.

Постановка проблеми. Українська мова, як елемент правової культури державного службовця, у контексті прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII є однією з актуальних питань сьогодення. Держава як особливий інститут публічної політичної влади, має свої завдання і функції. Ці завдання і функції практично реалізуються за допомогою конкретних дій особового складу, що перебуває на службі у держави – державних службовців. Держава набуває реальність і силу саме в цих кадрах, в контингенті її службовців. Завдання і функції держави стають, при їх практичній реалізації, завданнями та функціями набраних державою службовців і саме від державних службовців залежить якість роботи держави [12]. Законом України «Про державну службу» визначено поняття «державна служба» - це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, та «державний службовець» - це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [10], які є базовими в системі публічного управління та адміністрування. Під публічним управлінням та адмініструванням слід розуміти всю систему адміністративних інститутів із ієрархією влади, за допомогою якої відповідальність за виконання державних рішень спускається зверху донизу.

Виходячи із зазначеного, державну службу наповнюють державні службовці, діяльність яких пов'язана із здійсненням політики держави і реалізацією від імені держави основних соціальних, економічних, політичних програм серед населення. Тому, вимога щодо вільного володіння державною мовою якою є українська мова, є одним із елементів правової культури державного службовця і є одночасно обов'язковою умовою для даного виду професійної діяльності.

Мета роботи – дослідити функціонування і застосування української мови як елемента правової культури державного службовця.

Стан наукової розробки. Питання формування правової культури державного службовця досліджувались у працях таких українських вчених, як Г. Балюк, С. Береза, Т. Биркович, В. Выжлецов, Т. Громико, О. Данилюк, О. Кабанець, В. Курило, Г. Попадинець, О. Приходько, Д. Радов, Т. Сулятицька Ю. Узденова, та інших. Однак наукові дослідження щодо функціонування і застосування української мови як елемента правової культури державного службовця залишаються маловивченими.

Виклад основного матеріалу. Культура, як і суспільство, базується на системі цінностей. Так, Т. Сулятицька вважає, що цінності – це соціально схвалені й підтримані більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, романтизм, патріотизм, дружба і т.д. Цінності не підлягають сумніву, вони є еталоном і ідеалом для всіх людей. Без цінностей неможливе існування жодного суспільства [13]. Українська мова є цінністю українського народу, тим феноменом, у якому генетично записані історія та культура народу. Загальновідомо, що мова є засобом саморозвитку й самовираження особистості. Те, як людина говорить, створює образ її душі та інтелекту, вихованості, оскільки інакше як через мову практично ці якості не виявляються. Мовлення кожного – це його духовний, інтелектуальний портрет. Заговорить людина – і виявить не тільки рівень своєї освіченості, а й міру вихованості, гостроту розуму, образність уяви, точність спостережень, жвавість натури. Тисячоліттями український народ творив високорозвинену літературну мову. Вона до послуг кожного з нас, її треба свідомо й активно вивчати, осягати, оволодівати виражальними засобами [14].

Професор Г. Выжлецов розробив концепцію ціннісного розуміння культури, згідно з яким «цінності виражають певні типи взаємин між людьми, які не відчужують одних людей від інших, не роз'єднують їх, а навпаки – об'єднують людей у спільноти, такі як сім'я, нація, суспільство в цілому» [4,

74]. Культурне виховання людини знаходить своє відображення в цінностях, правилах, традиціях, звичаях, що і формує правову культуру державного службовця під час здійснення професійної діяльності в частині виконання норм чинного законодавства України.

Українська мова є елементом правової культури та однією з невід'ємних умов професійної діяльності державного службовця, який має дорожити своїм ім'ям та статусом, дбати про позитивний імідж та авторитет органів державної влади і державної служби загалом. Відповідно до п. 5 ст. 8 Закону України «Про державну службу» до основних обов'язків державного службовця входить обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації [10]. Отже, українська мова – є цінністю українського народу, є єдиною державною мовою, виступає елементом правової культури, яка повинна об'єднувати людей у спільноти, такі як сім'я, нація, суспільство в цілому. Оскільки українська мова є єдиною державною мовою в Україні, обов'язковості її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя є очевидною.

На думку В.В. Копейчикова, правова культура є системою правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи та інші найважливіші соціальні цінності [5, 140]. Так, Г.І. Балюк включає до поняття «правова культура» особливості знання права, розуміння його сутності та принципів, ціннісних властивостей та якостей, а також повагу до закону, впевненість у справедливості права та гуманності правосуддя, звичку дотримуватися правових приписів, права в цілому. Тобто правова культура особистості передбачає не лише знання та розуміння права, а й правові судження [1, 9]. Виходячи з цього, правова культура особистості – це її позитивна правова свідомість у діяльності. Правова культура зводиться до діяльності, яка відповідає прогресивним досягненням суспільства у правовій сфері та завдяки якій постійно проходить правове забезпечення самої особистості [2, 90]. Тому, знання права та дотримання норм чинного законодавства, повага до закону є певними елементами правової культури людини, громадянина і, державного службовця.

Українська мова закріплюється в практиці та технології мислення державного службовця, формує його правову культуру та правову свідомість. Спираючись на знання української мови та вільного володіння нею, державний службовець усвідомлює своє місце і роль у суспільстві, функції і завдання які він виконує, відповідальність за свої вчинки, тощо.

Статтею 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» передбачено, «особи зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків, а статтею 188-52, передбачено міра та види відповідальності за порушення вимог даного закону щодо застосування державної мови» [11].

Оскільки державні службовці здійснюють свою діяльність від імені держави, відповідно їм і належить провідна роль у розвитку держави, а саме: безпека держави, державний суверенітет, якість управлінських послуг, тощо. Здійснюючи свою професійну діяльність, державний службовець самовиражається передусім у мові, тому потрібно дбати про українську мову, як засіб внутрішньої комунікації та консолідації, збереження внутрішньої цілісності, нагромадження знань і плекання культурних цінностей українського народу. Зневага та нехтування щодо використання української мови в системі органів державного управління та органів місцевого самоврядування послаблює цілісність України, живучість і опірність народу, оскільки доля етносу, нації та української мови нерозривно взаємопов'язані. Оскільки процеси формування та розвитку народу і його мови настільки тісно взаємопереплетені, що зміна чи зникнення мови часто призводить до зникнення народу або ж спричиняє глибокі трансформації в його етносоціальному та етнокультурному житті.

Г. Попадинець вважає, що традиційно правову культуру прийнято поділяти на дві окремі категорії: правову культуру особи і правову культуру суспільства. Правова культура особи – це властивість, що характеризується загальною повагою до права, достатнім знанням змісту його норм і умінням їх виконувати. Правова культура суспільства – це сукупність чинників, які характеризують рівень правосвідомості, досконалості законодавства, організації роботи з його дотримання, стан законності й правопорядку, структура якої є не лише багатоаспектною, а й багатогранною, яка складається з багатьох елементів [8]. На думку В. Курила, завжди слід розмежовувати приватно-правову сферу та публічно-правову сферу використання мови. У цьому випадку йдеться про публічну складову феномену використання мови, а тому стає очевидним: якщо ми хочемо мати державу, яка має назву Україна, є правовою і цивілізованою, то публічна сфера застосування мови повинна відобразити сутність самої держави, її самобутність, традиції, що не заперечує захист державою інших мов, їх вслякий розвиток [7].

Поруч з вищевикладеним, слушною є думка Т. Биркович та О. Кабанець, які вказують, що державно-правові явища повинні досліджуватись у їхніх взаємозв'язках та взаємодії з іншими суспільними явищами та процесами, що сприяє повноцінному та актуальному дослідженню багатоаспектних категорій, з'ясуванню чинників розвитку, правових засад розвитку правової держави [3, 17].

Абсолютно зрозумілим є те, що українська мова як елемент правової культури державного службовця повинна відігравати головну роль у розбудові правової держави, оскільки вона тісно

пов'язана із формуванням правосвідомості громадян, новим баченням держави як демократичної, суверенної та незалежної. Українська мова повинна бути фактором об'єднання усіх сфери життєдіяльності, виступити як об'єднуючий, консолідуєчий фактор для всього українського суспільства.

Висновки. Цінність української мови сьогодні полягає в тому, що вона може стати об'єднуючим фактором для українського народу, а державні службовці, які уособлюють державу, повинні забезпечити єдність функціонування і розвитку національного організму в просторовому та часовому вимірах. Відповідно, державний службовець повинен володіти державною мовою, яка елементом його правової культури, відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови.

Література

1. Балюк Г.И. Взаимосвязь правовой культуры и социалистической демократии. – К.: Знание, 1984. 48 с. 6.
2. Береза С.В. Правова культура: поняття та загальна характеристика // Держава і право. – 2005. Вип. 28. С. 89–94.
3. Биркович Т.І., Кабанець О.С. Методологія дослідження демократії як явища правової дійсності. Часопис Київського університету права. Випуск 1, 2018, Київ, С. 15-19.
4. Выжлецов В.Г. Аксиология культуры. СПб.: СПбГУ, 1996. 152 с.
5. Загальна теорія держави і права / за ред. В.В. Колейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
6. Данилюк О.К., Громико Т.В. Професійна мовнокомунікативна компетенція при вивченні курсу «сучасна українська літературна мова». URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/Nz_p_2018_166_19.pdf
7. Курило В.І. Українська мова в українському суспільстві: погляд правознавця / Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Юридичні науки. – Запоріжжя: ЗНУ. - 2012. - № 1 (частина І). – С. 163-167.
8. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2077/vnulpurn201478225.pdf>
9. Приходько О. Л. Мовна культура державних службовців як науково-теоретична проблема URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/ds/05polsnp.pdf>
10. Про державну службу Законом України від 10.12.2015 року № 889-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
11. Про забезпечення функціонування української мови як державної Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
12. Радов Д. Г. Державна служба як особливий вид професійної діяльності людини. Психологічний аспект. URL : <https://www.sworld.com.ua/index.php/ru/modern-control-technology-c112/11875-c112-076>
13. Сулятицька Т. Значення цінностей у міжкультурній комунікації. URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/Nvchu_fil_2014_726-727_29.pdf
14. Узденюва Ю. М. Культура мовлення публічного управлінця URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1099>

References

1. Balyuk, G.I. (1984). The relationship of legal culture and socialist democracy. Kyiv: Znanie, 48, 6 [in Russian].
2. Bereza, S.V. (2005). Legal culture: concept and general characteristics. Derzhava i pravo, issue 28, 89–94 [in Ukrainian].
3. Byrkovych, T.I., & Kabanecj, O.S. (2018). Methodology for the study of democracy as a phenomenon of legal reality. Journal of the Kyiv University of Law. Kyiv, issue 1, 15-19 [in Ukrainian].
4. Vyzhletsov, V.G. (1996). Axiology of culture. St. Petersburg: SPbGU [in Russian].
5. General theory of state and law. V.V. Kopjeychikova (Ed). (2000). Kyiv: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Danyljuk O.K., & Ghromyko T.V. Professional linguistic competence in studying the course "Modern Ukrainian Literary Language". URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/Nz_p_2018_166_19.pdf. [in Ukrainian].
7. Kurylo V.I. (2012). The Ukrainian language in Ukrainian society: the view of the jurist. Visnyk of Zaporizhzhya National University: Collection of scientific articles. Law. Zaporizhzhja: ZNU, 1 (part I), 163-167 [in Ukrainian].
8. Popadynecj, Gh. Legal culture as an important element of the legal system of Ukraine. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2077/vnulpurn201478225.pdf> [in Ukrainian].
9. Prykhodjko, O.L. Language culture of civil servants as a scientific-theoretical problem. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/ds/05polsnp.pdf> [in Ukrainian].
10. On the Civil Service by Law of Ukraine of 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> [in Ukrainian].
11. On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state Law of Ukraine of April 25, 2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>. [in Ukrainian].
12. Radov, D.Gh. Public service as a special type of professional activity of a person. Psychological aspect. URL : <https://www.sworld.com.ua/index.php/ru/modern-control-technology-c112/11875-c112-076>. [in Ukrainian].
13. Suljatyckja, T. The meaning of values in intercultural communication. URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/Nvchu_fil_2014_726-727_29.pdf. [in Ukrainian].
14. Uzdjenova, Ju.M. Public Manager Broadcasting Culture. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1099>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2019 р.